

Rolnictwo ekologiczne

Bariery i szanse rozwoju w Polsce

Instytut Uprawy
Nawożenia i Gleboznawstwa
Państwowy Instytut Badawczy

Rzeczpospolita
Polska

Narodowe Centrum Badań i Rozwoju

SUSFOOD2

„Punkty wzmocnienia zrównoważenia w systemach produkcji żywności zrównoważonej i ekologicznej” (FOODLEVERS), Nr Umowy: SF-CO_FOODLEVERS_5_2021
Projekt finansowany przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach konkursu: ERA-NET SUSFOOD2 and CORE Organic Cofunds Joint Call 2019: "Towards sustainable and organic food systems"

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Identyfikacja barier w rozwoju rolnictwa ekologicznego.....	3
3. Rekomendacja działań dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce.....	5
4. Konsumenci produktów ekologicznych	5
5. Scenariusze rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce do 2050 roku.....	7
6. Wyzwania rolnictwa ekologicznego w Polsce na przykładzie produkcji mięsa w systemie ekologicznym.....	11
7. Rekomendacje działań dla rozwoju produkcji mięsa w systemie ekologicznym w Polsce.....	11
8. Wnioski.....	12

Publikacja powstała przy współpracy z organizacjami:

Stowarzyszenie Forum Rolnictwa Ekologicznego
im. Mieczysława Górniego

Koalicja Żywa Ziemia

INSTYTUT UPRAWY NAWOŻENIA I GLEBOZNAWSTWA
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Dyrektor: prof. dr hab. Wiesław Oleszek

Autorzy:

dr inż. Robert Borek, mgr Tomasz Żyłowski, dr inż. Paweł Radzikowski

Recenzja:

prof. dr hab. Jerzy Książak, dr hab. Jerzy Grabiński

ISBN 978-83-7562-408-3

1. Wstęp

Pojęcie produkcji ekologicznej odnosi się do całości łańcucha dostaw żywności ekologicznej i obejmuje każdy etap jej wytwarzania, przetwórstwa i sprzedaży „od pola do stołu”. W prawodawstwie Unii Europejskiej, produkcja żywności ekologicznej musi spełniać warunki określone w rozporządzeniu UE 2018/848 w sprawie produkcji ekologicznej i znakowaniu produktów ekologicznych, które określa dodatkowo organizację systemu kontroli i certyfikacji żywności ekologicznej. W Polsce dodatkowym, uzupełniającym aktem prawnym, doprecyzowującym szereg ogólnych norm i zaleceń w tym sektorze jest ustawa z dnia 23 czerwca 2022 r. o rolnictwie ekologicznym i produkcji ekologicznej (Dz.U. z 2022 r. poz. 1370). Dokumentem określającym kierunki rozwoju produkcji ekologicznej w Polsce jest Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce na lata 2021–2030.

Szczegółowe informacje o zasadach rolnictwa ekologicznego i przestawiania gospodarstwa na ekologiczne metody produkcji można znaleźć w broszurach „Rolnictwo ekologiczne – co rolnik powinien wiedzieć?”¹ oraz „Konwersja czyli przestawianie gospodarstwa na rolnictwo ekologiczne. Poradnik dla początkujących”².

W projekcie FOODLEVERS, realizowanym w IUNG-PIB, wykonano analizę następujących Punktów Wzmocnienia zrównoważonej ekologicznej produkcji rolnej:

1) przywrócenie więzi człowieka z naturą, 2) restrukturyzacja instytucji, 3) proces tworzenia i wymiany wiedzy. W projekcie została również przeprowadzona ocena zrównoważenia reprezentatywnych ekologicznych gospodarstw rolnych (z krótkimi oraz długimi łańcuchami dostaw) z różnych części Europy.

Celami projektu były:

- identyfikacja punktów wzmocnienia ekologicznych i zrównoważonych systemów żywności (w odniesieniu do produktów, technologii i praktyk marketingowych),
- analiza efektywności łańcuchów wartości produkcji w tych systemach oraz wskazanie najlepszych praktyk poprawy efektywności z perspektywy środowiska, ekonomii, integracji społecznej i zarządzania publicznego.

2. Identyfikacja barier w rozwoju rolnictwa ekologicznego

Niezmiennie od wielu lat Polska należy do krajów UE o najstabilniej rozwiniętym sektorze rolnictwa ekologicznego. Raport Komisji Europejskiej (KE 2023)³ wskazuje na znacząco niższą opłacalność i konkurencyjność produkcji ekologicznej w Polsce w porównaniu z rolnictwem konwencjonalnym niż w innych sondowanych krajach. Cytując dane FADN dla gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach polowych, zwraca uwagę na niewielką różnicę w cenie sprzedaży pszenicy ekologicznej i konwencjonalnej w przeciwieństwie do innych krajów, gdzie może być ponad dwukrotnie wyższa. Cena mleka produkowanego w systemie produkcji ekologicznej jest nawet niższa niż cena mleka produkowanego w systemie produkcji konwencjonalnej. Raport identyfikuje następujące bariery rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce: niska podaż surowców ekologicznych, słabo rozwinięte kanały sprzedaży, stosunkowo wysokie ceny produktów „bio” oraz niska siła nabywcza (77% średniej UE), a także niska świadomość ekologiczna polskich konsumentów w porównaniu z innymi krajami UE.

¹ Sołtysiak U., 2023. <https://www.kpodr.pl/wp-content/uploads/2023/07/rolnictwo-ekologiczne-co-rolnik-powinien-wiedziec.pdf>

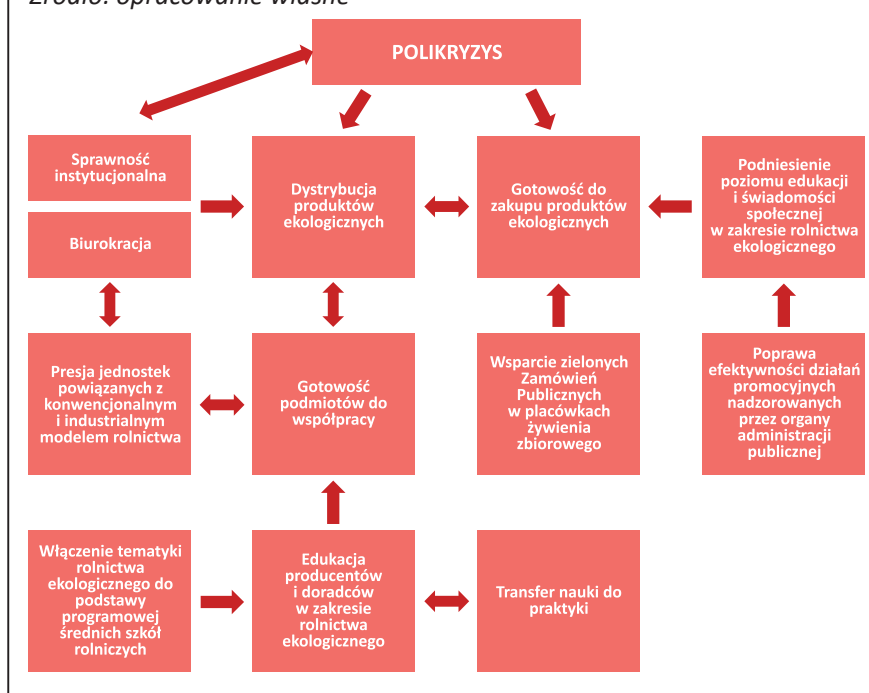
² Metera D., Sołtysiak U., 2023. <https://koalicjazywaziemia.pl/wp-content/uploads/2023/03/Konwersja-czyli-przestawianie-gospodarstwa-na-rolnictwo-ekologiczne.pdf>

³ https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-04/agri-market-brief-20-organic-farming-eu_en.pdf

Badacze zajmujący się problemami rolnictwa ekologicznego w Polsce wyróżniają szereg barier, które nakładając się na siebie, komplikują funkcjonowanie tego sektora. Wiele z nich wynika z przemian ustrojowych lub zależy od uwarunkowań środowiskowych. niesprawność instytucjonalna obniża efektywność gospodarowania w sektorze rolnictwa ekologicznego, który, będąc na początkowym etapie rozwoju, charakteryzuje się wybitnie wysoką wrażliwością na zmiany otoczenia. Częste zmiany przepisów zwiększają niepewność i destabilizują warunki funkcjonowania gospodarstw ekologicznych. Dostęp do gruntów, struktura działek oraz sposób ich użytkowania mogą być czynnikami zwiększającymi koszty gospodarowania lub kontrolującymi rozwój produkcji ekologicznej. W głównej mierze jest to jednak uwarunkowane dostępnością płatności ekologicznych, ekologicznych środków produkcji, możliwością lokalnej sprzedaży oraz typem gospodarstwa (Zuba 2011⁴, Smoluk-Sikorska 2021⁵, Łuczka i Kalinowski 2020⁶).

Największe prawdopodobieństwo odejścia od produkcji ekologicznej dotyczy gospodarstw prowadzących chów zwierząt trawożernych, gospodarstw mieszanych i z uprawami polowymi (Łuczka i Kalinowski 2020), chociaż największy udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych w całości użytków rolnych jest obserwowany na obszarach z dużym udziałem TUZ i obszarów chronionych (Markuszewska, Kubacka 2017⁷). Kluczowy dla rozwoju produkcji ekologicznej jest kontekst społeczny – wiedza i umiejętności rolników, przetwórców i doradców rolnych, otwartość na współpracę, świadomość konsumenta oraz transparentny przepływ informacji pomiędzy praktykami a instytucjami tworzącymi politykę rolną (Kociszewski i in. 2023⁸, Ramowy Plan Działań dla Żywności i Rolnictwa Ekologicznego w Polsce 2019, NIK 2019⁹).

Rysunek 1. Schemat zależności w obszarze systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce. Termin polikryzysu oznacza nakładanie się kilku różnych kryzysów (żywnościowego, energetycznego, klimatycznego, geopolitycznego, zadłużeniowego, globalizacji i kompleksowości powiązań rynku). Źródło: opracowanie własne

⁴ Zuba M., 2011. Szanse i bariery w integracji łańcucha żywności ekologicznej w Polsce. Zeszyty Naukowe WSEI. Ekonomia, 3 (1) s. 261-288.

⁵ Smoluk-Sikorska J., 2021. Szanse i ograniczenia rozwoju rynku żywności ekologicznej w Polsce Difin, Warszawa, ss. 136.

⁶ Łuczka W., Kalinowski S., 2020. Barriers to the development of organic farming: a polish case study. Agriculture, 10, 536.

⁷ Markuszewska I., Kubacka, 2017. Does organic farming (OF) work in favour of protecting the natural environment? A case study from Poland. Land Use Policy, 67, 498-507.

⁸ Kociszewski K i in. 20223. Changes in the Polish market for agricultural organic products. Economics and Environment, 1(84), 259-286.

⁹ NIK (Najwyższa Izba Kontroli), 2019. Jak państwo wspiera ekorołników. <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/rolnictwo-ekologiczne.html>

W projekcie przeprowadzono ankietę z ekspertami w zakresie rolnictwa ekologicznego, na temat relacji z poszczególnymi podmiotami sektora ekologicznego. Na podstawie uzyskanych informacji opracowano schemat zależności pomiędzy działaniami w obszarze systemu rolnictwa ekologicznego (rys. 1).

Na bazie dyskusji z interesariuszami podczas warsztatów opracowano rekomendacje dla rozwoju rolnictwa ekologicznego.

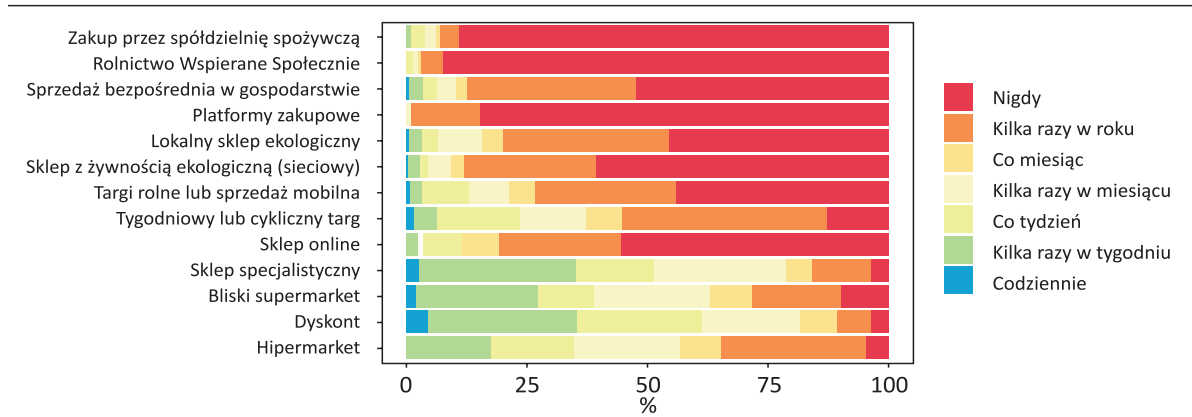
3. Rekomendacja działań dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce

- Podnoszenie świadomości konsumentów w zakresie wartości żywieniowej i środowiskowej produktów ekologicznych.
- Wspieranie ekologicznej intensyfikacji produkcji, w tym wykorzystanie potencjału biologicznych środków ochrony roślin.
- Skracanie łańcucha dostaw (jako priorytet).
- Połączenie nauki z praktyką.
- Odbiurokratyzowanie systemu. Likwidacja przeszkód prawnych.
- Przyszłością rolnictwa ekologicznego jest edukacja.
- Przyspieszenie wdrożenia zielonych zamówień publicznych z żywnością ekologiczną. Żywność ekologiczna w szkołach może być finansowana przez KOWR. Wzorowanie się na rozwiązaniach duńskich.
- Opracowanie i wprowadzanie materiałów informacyjnych w sklepach na temat żywności ekologicznej.
- Wspieranie polskich dystrybutorów w zakresie wprowadzania przez nich żywności ekologicznej do sklepów.
- Stworzenie w Polsce okrągłego stołu – debaty na temat możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego, na przykładzie Agence BIO (Francuskiej Agencji Rozwoju i Promocji Rolnictwa Ekologicznego).
- Poprawa wsparcia oraz uproszczenie działalności przetwórstwa ekologicznego.
- Organizacja szkoleń dla doradców przez różne uczelnie w systemie rotacyjnym. Wprowadzenie certyfikatu doradztwa ekologicznego.
- Wzorowanie się na krajach, gdzie rynek żywności ekologicznej się rozwija.
- Rozdzielenie doradztwa finansowego od technologicznego. Wsparcie publiczne/komercjalizacja doradców technologicznych.
- Stabilne, sensowne przepisy, tylko tam, gdzie są niezbędne. Rozwijanie współpracy poziomej i pionowej, realizowanej z wykorzystaniem środków Krajowego Programu Strategicznego.

4. Konsumenci produktów ekologicznych

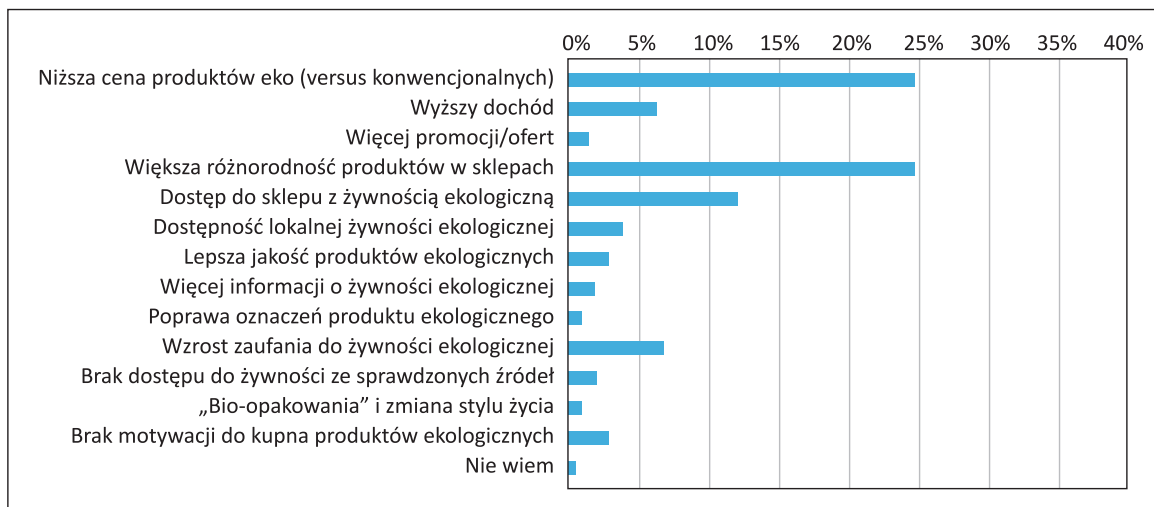
W projekcie FOODLEVERS przeprowadzono również ankietę wśród 200 konsumentów żywności ekologicznej. Na podstawie jej wyników stwierdzono, że wzrost jej konsumpcji zależy w głównej mierze od ceny i dostępności.

Wykres 1. Gdzie i jak często kupujemy żywność ekologiczną w Polsce? Źródło: opracowanie własne

Wykres 2. Jakie czynniki motywują do zakupu większej ilości żywności ekologicznej w Polsce?

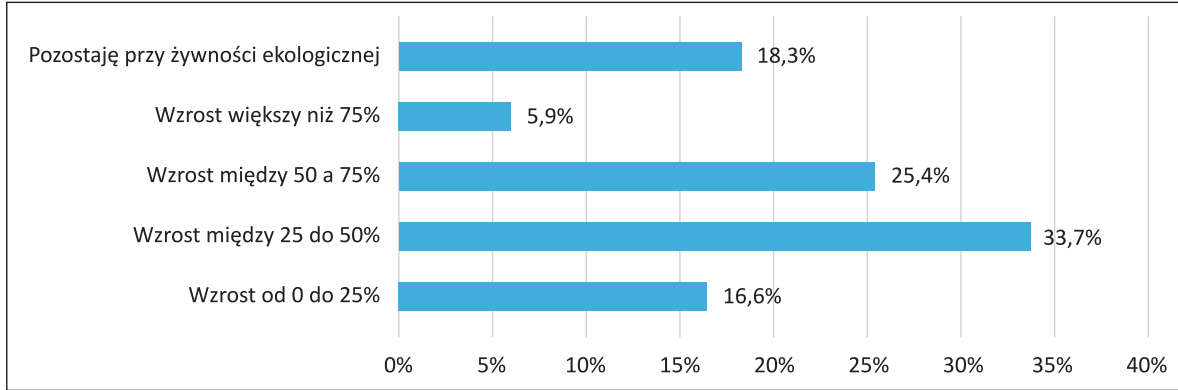
Źródło: opracowanie własne

Celem zbadania wrażliwości konsumentów produktów ekologicznych w krajach UE na podwyżki cen, postawiono dwa zestawy pytań. W pierwszym pytano, czy w przypadku znacznego wzrostu cen żywności ekologicznej konsumenci wybraliby produkty tańsze, niekoniecznie ekologiczne. W drugim zestawie, jeśli odpowiedź na poprzednie pytanie była twierdząca, w postaci pytania wielokrotnego wyboru proszono ich o określenie, w jakim stopniu ceny żywności ekologicznej musiałyby wzrosnąć, aby rozważali zaprzestanie jej zakupu. Opcje odpowiedzi obejmowały: „wzrost od 0 do 25%”, „wzrost o ponad 25%”, „wzrost o ponad 50%” i „wzrost o ponad 75%”.

Wykres 3. Wrażliwość konsumentów produktów ekologicznych na wzrost ceny żywności organicznej.

Źródło: opracowanie własne

Wykres 3 obrazuje procentowy udział konsumentów żywności ekologicznej, którzy przestaliby kupować produkty ekologiczne powyżej pewnego progu cenowego.

Wnioski z przeprowadzonej analizy zachowania konsumentów

1. Dla konsumentów ważne są lokalne i regionalne aspekty żywności, co można wykorzystywać w celu promocji zrównoważonej konsumpcji żywności.
2. Żywność ekologiczna jest atrakcyjna dla konsumentów, jednak jej wybór ograniczają różne czynniki.
3. Cena i dostępność produktów ekologicznych ma znaczący wpływ na motywację konsumentów w wyborze tej żywności.

5. Scenariusze rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce do 2050 roku

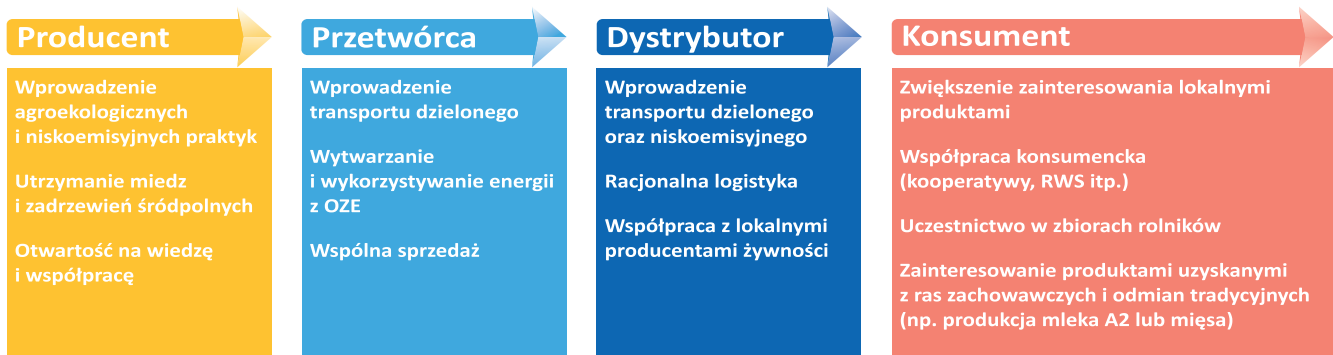
Rozwój produkcji ekologicznej może stymulować rozwój łańcuchów dostaw produktów żywnościowych wysokiej jakości. Może również zwiększyć bezpieczeństwo żywnościowe w obliczu zmiennych warunków rynkowych i ekstremalnych warunków pogodowych. Stwierdzono także, że system produkcji ekologicznej w porównaniu z systemem produkcji konwencjonalnej ma wyższy dochód w przeliczeniu na pełnoetatowego pracownika oraz mniejszy wpływ na bioróżnorodność i jakość wód. Obserwuje się również wyższy poziom korzystnych kwasów tłuszczowych (zwłaszcza nienasyconych kwasów z rodziny omega-3) w mleku i mięsie, które są produkowane w systemie produkcji ekologicznej. Wyższe standardy dobrostanu zwierząt poprawiają ich zdrowie i jakość dostarczanych przez nich produktów. Warunkiem sukcesu jest oczywiście wprowadzenie przez państwo odpowiedniego systemu wsparcia finansowego oraz regulacji upraszczających funkcjonowanie sektora. Wchodzimy jednak w czas globalnego polikryzysu. Czy rolnictwo ekologiczne ma szansę być konkurencyjne w takich warunkach? Co należy zrobić, aby sprostać wyzwaniom stawianym przez uwarunkowania ekonomiczno-polityczne i zmianę klimatu?

W projekcie FOODLEVERS zastanowiono się nad przyszłością rozwoju rolnictwa ekologicznego, przyjmując cztery skrajne wizje. Są to wizje hipotetyczne, które pomagają ustalić w dużym uproszczeniu scenariusz rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce do 2050 roku. Scenariusze zostały opracowane podczas warsztatów online z doświadczonymi ekspertami rolnictwa ekologicznego we wrześniu 2023 roku z wykorzystaniem aplikacji Mural.

 <p>1. Wizja skoncentrowana na regulacjach i działaniach dostosowawczych do zmiany klimatu i poprawiających wykorzystanie zasobów naturalnych: Zmiana klimatu, w szczególności susza, tworzy krajobraz rolniczy, w którym uprawa i produkcja żywności jest ograniczona tylko do niektórych obszarów. Rozwój ten prowadzi do bardzo ograniczonej przestrzennie i wysoce wyspecjalizowanej produkcji żywności, która koncentruje się na produkcji żywności niskoemisyjnej i oszczędzającej zasoby przy ogólnym ograniczeniu produkcji mięsa.</p>	 <p>2. Wizja oparta na innowacyjności zwiększającej produkcję: Maksymalizacja wyników produkcji poprzez innowacje ekologiczne, ekonomiczne i społeczne przy jednoczesnym znacznym zwiększeniu efektywności klimatycznej produkcji żywności. „Efekt odbicia” związany ze wzrostem konsumpcji zasobów naturalnych wraz z poprawą efektywności może ograniczać wydajność. Zmiany technologiczne prowadzą do silnej koncentracji gospodarstw rolnych i przetwórców żywności oraz wymagają zmian w diecie w odniesieniu do zakresu oferowanych produktów.</p>
 <p>3. Wizja renesansu obszarów wiejskich z działaniami w kierunku rozwoju produkcji lokalnej i poprawy bioróżnorodności: Produkcja żywności staje się kluczowym motorem renesansu obszarów wiejskich, przyciągając młodych ludzi i dynamizując obszary wiejskie i marginalne. Małe i rodzinne gospodarstwa rolne są faworyzowane w stosunku do wysoce skoncentrowanych farm. Ich wpływ na produkcję, przetwarzanie i dystrybucję żywności zależy od regionu i rodzaju produkcji żywności. Jednocześnie wdrażane są praktyki różnicujące krajobraz oraz poprawiające bioróżnorodność i zachowujące zasoby naturalne.</p>	 <p>4. Wizja oparta na racjonalnej konsumpcji: Zmiany ekonomiczne i środowiskowe prowadzą do transformacji sektora żywnościowego. Zmniejszona lub zmieniona konsumpcja poprzez zmiany w zachowaniu lub myśleniu konsumentów. Regulacje prawne i kampanie informacyjne prowadzą do ograniczenia marnotrawstwa żywności oraz wzrostu ponownego wykorzystania odpadów. Obostrzenia w zakresie konsumpcji żywności intensywnie wykorzystującej zasoby, produkowanej w sposób naruszający prawa producentów lub stwarzającej zagrożenie dla zdrowia człowieka.</p>

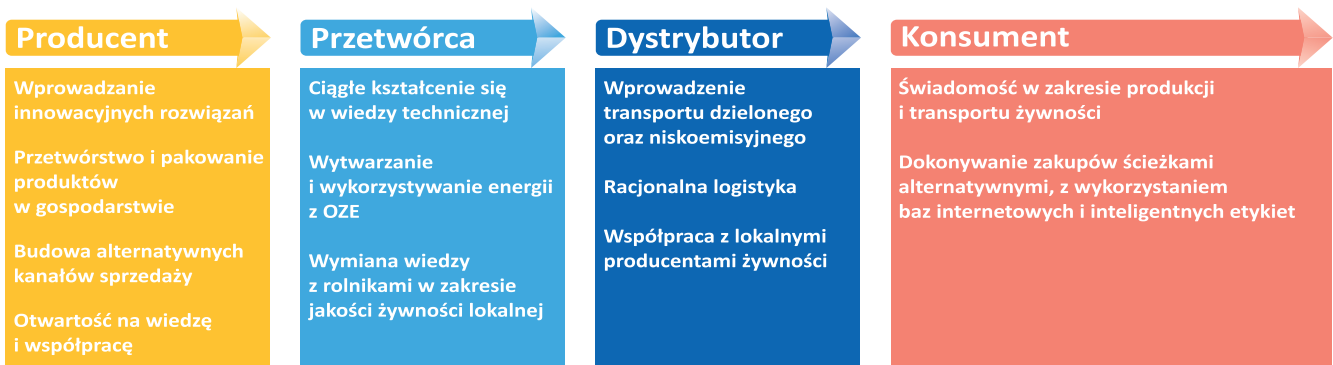
Scenariusz 1

W celu osiągnięcia postawionych celów klimatycznych i środowiskowych różne grupy łańcucha wartości muszą podjąć konkretne działania. Rolnicy powinni przełamać indywidualne interesy i wykazać gotowość do współpracy. Wszyscy producenci powinni uczciwie ponosić te same wyrzeczenia, by nikt nie uzyskał przewagi i nikt nie poniósł strat. Konieczne jest większe wykorzystanie agroekologicznych praktyk rolniczych i ochrona siedlisk marginalnych, takich jak miedze, oraz zadrzewień śródpolnych. Należy zwiększyć wykorzystanie energii odnawialnej, np. z systemów fotowoltaicznych i biogazowni rolniczych. Przetwórcy powinni współpracować głównie z lokalnymi producentami oraz korzystać z energii odnawialnej w swoich procesach. Sprzedaż i transport należy prowadzić wspólnie w celu ograniczenia emisji. Konsumentów powinni w pierwszej kolejności pozyskiwać produkty wytworzone lokalnie z naciskiem na ich jakość, sposób wytworzenia i wpływ na zdrowie.

Scenariusz 2

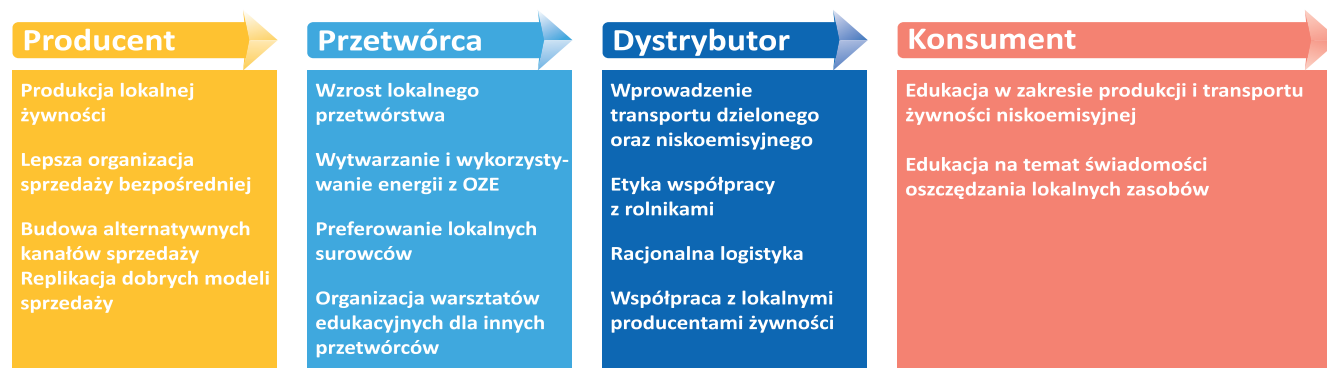
Celem jest wzrost innowacyjnej produkcji ekologicznej. Innowacje te powinny polegać głównie na ograniczeniu kosztów produkcji, aby produkty ekologiczne mogły konkurować z wyrobami produkowanymi w gospodarstwach konwencjonalnych, również na ograniczeniu pracy ludzkiej ze względu na małą dostępność pracowników oraz dalszemu polepszaniu jakości żywności ekologicznej. System produkcji oparty na innowacjach może się rozwinąć tylko wtedy, gdy innowacje zostaną wdrożone. W tym celu konieczny jest transfer wiedzy naukowej i technicznej do podmiotów zaangażowanych w produkcję, gdyż wiele patentów nie jest wdrażanych. Konieczne jest także wsparcie innowacyjnych technologii do momentu aż zaczną się opłacać. Rolnicy powinni być otwarci na współpracę i nowe technologie, np. przetwórstwo czy cyfryzację. Niektóre elementy łańcucha wartości muszą być zamknięte w gospodarstwie, np. pakowanie, dystrybucja czy marketing. Innowacje w przetwórstwie mogą opierać się na nowych metodach produkcji żywności (kiszzenie) lub jej utrwalania (suszenie próżniowe). Dystrybutorzy mogą np. wykorzystywać pojazdy elektryczne lub sprzedaż internetową. Konsumenti mają niewielki wpływ na innowacje, chyba że świadomie wybierają produkty wytworzone z wykorzystaniem innowacji.

Scenariusz 3

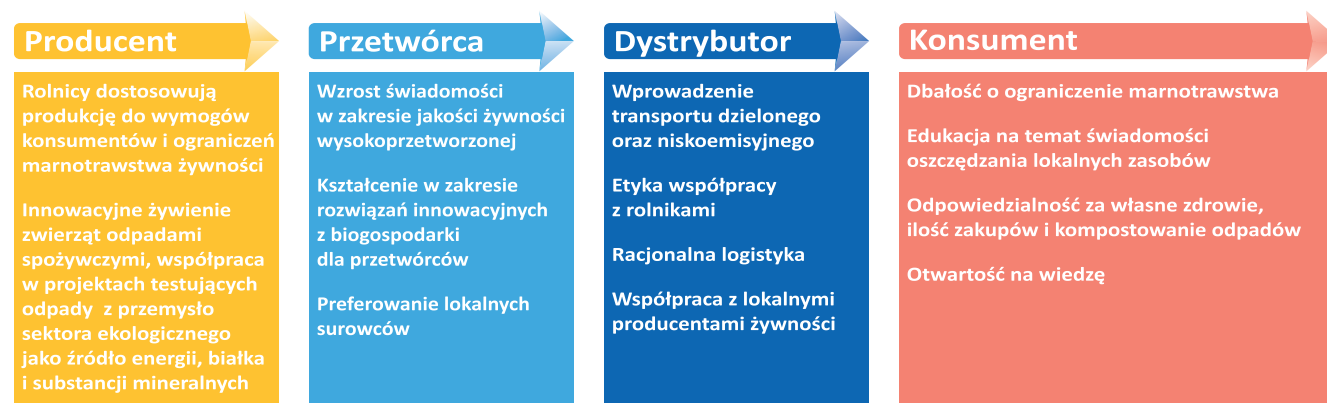
W celu transformacji do modelu renesansu obszarów wiejskich konieczny jest wzrost opłacalności dla małych gospodarstw przy jednoczesnym obniżeniu kosztów produkcji. Rola polityki rolnej nie jest jasna, gdyż nie można w nie-

skończoność dopłacać do pewnych systemów. Konieczny jest powrót do produktów regionalnych, małego przetwórstwa i sprzedaży bezpośredniej. Logistyka musi być racjonalna, należy wypracować większy poziom organizacji. Trzeba zwiększać świadomość konsumentów i rozwijać agroturystykę, turystykę kulinarną oraz wydarzenia kulturalne na terenach wiejskich.

Scenariusz 4

Racjonalna konsumpcja powinna polegać na odejściu od modelu zakupowego opartego na dużych ilościach tanich produktów, które szkodzą zdrowiu i są często wyrzucane. Należy postawić na małe ilości żywności lepszej jakości, bilans ekonomiczny będzie podobny. Konsumpcja mięsa w Polsce powinna być ograniczona. Każde gospodarstwo domowe powinno mieć plan postępowania z odpadami organicznymi uwzględniający ich redukcję lub sposób zagospodarowania. Producenci powinni przeznaczać odpady przemysłu spożywczego na pasze dla zwierząt, w zgodzie z regulacjami wspierającymi ten model żywienia, natomiast nieskonsumowana żywność powinna być skompostowana lub zgazowana. Konieczny jest wzrost świadomości wszystkich podmiotów w tym zakresie oraz doprecyzowanie przepisów dotyczących postępowania z odpadami.

6. Wyzwania dla produkcji w systemie ekologicznym w Polsce na przykładzie produkcji mięsa

Produkcja zwierzęca w polskim rolnictwie ekologicznym utrzymuje się na relatywnie niskim poziomie. Około 78% gospodarstw ekologicznych nie prowadzi chowu zwierząt (2020 r., IJHARS 2021), a jedynie 4% przetwórców wytwarza ekologiczne produkty mięsne (GUS, 2020 r.), pomimo że ekologiczne wędliny są regularnie kupowane przez więcej niż 1/3 konsumentów produktów ekologicznych (Żakowska-Biemans 2022¹⁰). Obecność zwierząt w gospodarstwie ekologicznym wymusza uprawę kluczowych w tym systemie roślin bobowatych, szczególnie głęboko korzeniących się drobnonasiennych, które są głównym źródłem azotu, ale także innych makroskładników, zwłaszcza potasu, pobieranych z głębszych warstw gleby i udostępnianych w ten sposób roślinom następczym. Uprawy ekologiczne umożliwiają także utrzymanie dodatniego bilansu glebowej materii organicznej. Standardy rolnictwa ekologicznego mają zapewniać wysoki dobrostan – zarówno zdrowie, jak pozytywne stany afektywne (rozporządzenie UE 2018/848, Litwinow 2020¹¹) oraz polepszenie jakości odżywczej mięsa (Średnicka-Tober i in. 2016¹²), chociaż oba te wskaźniki mogą być bardzo zróżnicowane pomiędzy gospodarstwami. Dlaczego więc produkcja mięsa w systemie ekologicznym jest tak mało popularna w Polsce oraz jakie czynniki ją ograniczają i co można zrobić, aby poprawić jej efektywność? Nad tymi pytaniami zastanawiano się podczas konferencji projektu FOODLEVERS pt. „Produkcja mięsa ekologicznego – ograniczenia środowiskowe i instytucjonalne oraz możliwości rozwoju”, zorganizowanej 13 października 2023 r. w Krakowie. W konferencji uczestniczyli rolnicy, doradcy, przedstawiciele jednostek certyfikujących i naukowcy.

Opinie wyrażone przez ekspertów podczas konferencji nie odbiegały od wypowiedzi interesariuszy podczas innych warsztatów projektu. Główną barierą są ograniczenia prawne, zawiłość i uciążliwość wymogów kontrolnych oraz niewystarczające wsparcie finansowe, niewspółmierne do poniesionych kosztów. Skomplikowana struktura przestrzenna i własnościowa gruntów znacząco ogranicza dostęp rolników do trwałych użytków zielonych i zmusza ich do zawierania nieformalnych umów użyczenia gruntu na potrzeby wypasu. Podkreślono brak kompleksowego programu dostarczającego wiedzy o rolnictwie ekologicznym konsumentom, a także brak bazy wiedzy dedykowanej rolnikom ekologicznym prowadzącym chów zwierząt. Niewielka liczba stad zarodowych w kraju na potrzeby rolnictwa ekologicznego uniemożliwia w praktyce dostęp do nowych osobników. Obecne prawo nie sprzyja innowacjom w zakresie wykorzystania produktów ubocznych na cele paszowe. System transferu wiedzy dotyczącej ekologicznej produkcji zwierzęcej jest oparty głównie na badaniach i doświadczeniach jednorocznych, stosunkowo nielicznych gospodarstwach demonstracyjnych i niskim poziomie wiedzy doradczej w tym obszarze. Zagadnienia uboju pastwiskowego i uboju mobilnych nie są poddawane szerszej dyskusji, pomimo ich niekwestionowanego potencjału w utrzymaniu i rozwoju małych i średnich gospodarstw. System edukacyjny nie zapewnia możliwości kształcenia się w zawodzie rzeźnika lub zdobycia wiedzy w zakresie dobrostanu zwierząt, pomimo że umiejętności te są niezbędne w zwierzęcych gospodarstwach rolnych. Poniżej przedstawiono rekomendacje uczestników konferencji.

7. Rekomendacje działań dla rozwoju produkcji mięsa w systemie ekologicznym w Polsce

- Opracowanie bazy wiedzy dla rolników ekologicznych prowadzących chów zwierząt.
- Opracowanie bazy wartości żywieniowej pasz dla rolnictwa ekologicznego.
- Skracanie łańcuchów dostaw.
- Zmiana prawa, umożliwiająca wykorzystanie odpadów poprodukcyjnych z rolnictwa i przemysłu spożywczego w

¹⁰ Żakowska-Biemans S., 2022. Raport na temat stanu rozwoju rolnictwa ekologicznego i ekologicznej produkcji żywności w Polsce.

¹¹ Litwinow A., 2020. Ekologiczny chów zwierząt w świetle nowych przepisów prawnych. CDR Radom.

¹² Średnicka-Tober i in., 2016. Composition differences between organic and conventional meat: a systematic literature review and meta-analysis. British Journal of Nutrition, 115 (6).

zakresie systemu rolnictwa ekologicznego.

- Zwiększenie poziomu wsparcia na modernizację gospodarstw ekologicznych z powodu wyższych nakładów ponoszonych na utrzymanie ostrzejszych wymogów dobrostanu zwierząt w porównaniu z rolnictwem konwencjonalnym.
- Promocja działań prewencyjnych poprawiających zdrowie i dobrostan zwierząt kosztem działań ukierunkowanych na zwalczanie chorób zwierząt.
- Wsparcie programu wieloletnich badań nad ekologicznym chowem zwierząt i ich żywieniem.
- Odbiurokratyzowanie systemu produkcji ekologicznej, likwidacja przeszkód prawnych.
- Edukacja zootechników w zakresie dobrostanu zwierząt.
- Wprowadzenie ograniczeń mulczowania na TUZ w celu zwiększenia ilości paszy.
- Organizowanie kursów rzeźnika umożliwiających uzyskanie umiejętności i kultury uboju zwierząt. Przywrócenie możliwości ogłuszania z broni palnej, pozostającej w legislacji UE.
- Opracowanie przepisów z zakresu uboju pastwiskowego i uboju mobilnych.
- Wzorowanie się na krajach, gdzie rynek żywności ekologicznej się rozwija.
- Wsparcie publiczne/komercjalizacja doradców technologicznych.
- Poprawa efektywności wsparcia stad zarodowych na potrzeby rolnictwa ekologicznego.

8. Wnioski

1. Bariery dla rozwoju innowacji w sektorze rolnictwa ekologicznego są słabo rozwinięte kanały sprzedaży, częste zmiany przepisów, rozdrobniona struktura gospodarstw oraz ograniczona współpraca rolników i skupiających ich podmiotów, a także niska świadomość społeczna w zakresie rolnictwa ekologicznego i żywności ekologicznej.
2. Głównymi determinantami wzrostu konsumpcji produktów ekologicznych są: cena, ich większa różnorodność oraz dostęp do sklepów z żywnością ekologiczną.
3. Opracowano cztery scenariusze rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, zgodnie z którymi:
 - osiągnięcie celów klimatycznych i ochrony zasobów naturalnych wymaga zwiększonego udziału energii odnawialnej w gospodarstwach oraz przejścia na niskoemisyjną produkcję lokalną z wykorzystaniem praktyk agroekologicznych;
 - podstawą wzrostu innowacyjnej produkcji ekologicznej są poprawa efektywności produkcji oraz transfer wiedzy naukowej i technicznej do podmiotów producenckich;
 - w celu przejścia do modelu renesansu obszarów wiejskich konieczny jest wzrost opłacalności dla małych gospodarstw przy jednoczesnym obniżeniu kosztów produkcji lokalnej i wzroście oferty usługowej na terenach wiejskich;
 - scenariusz racjonalnej konsumpcji wiąże się z koniecznością odejścia od modelu zakupowego opartego na dużych ilościach tanich produktów na korzyść spożycia małej ilości żywności lepszej jakości; niezbędne jest też wprowadzenie regulacji wspierających zagospodarowanie odpadów i ponowne wykorzystanie nieskonsumowanej żywności na cele przemysłowe lub paszowe.Każdy z zaproponowanych scenariuszy rozwoju zakłada wzmocnienie współpracy producentów, przetwórców i konsumentów.
4. Zidentyfikowano następujące punkty wzmocnienia systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce: sprawność instytucjonalna, poprawa wsparcia produkcji energii ze źródeł odnawialnych, redukcja kosztów produkcji przez oszczędność materiałów i paliw, gotowość podmiotów do współpracy, promocja rolnictwa ekologicznego, wzrost świadomości społecznej oraz poziomu wiedzy rolników i doradców.

ISBN 978-83-7562-408-3